

Christian Albrect Larsen

Fordomme over for etniske minoriteter i Danmark, Sverige, Storbritannien og USA

Artiklen sammenligner, hvorledes majoritetsbefolkningen i Danmark, Sverige, Storbritannien og USA opfatter etniske minoriteter. I USA har en lang forskningstradition afdækket, hvorledes hvide amerikanere har fordomme over for afroamerikanere. Artiklen beskriver, hvorvidt danskerne, svenskerne og briterne har udviklet de samme slags fordomme om ikke-vestlige indvandrere. Det gøres ved hjælp af et unikt datamateriale, hvor amerikanske spørgsmål fra General Social Survey er blevet repliceret i de tre lande. Sammenligningen viser, at danskernes, svenskernes og briternes opfattelse af ikke-vestlige indvandrere ikke er mere positiv end amerikanernes opfattelse af afroamerikanerne. Det leder til en konklusion om, at hverken politiske forsøg på at afpolitiserer det etniske spørgsmål eller tilstedeværelsen af samhørighedsskabende universelle velfærdsstater har formået at afværge en negativ opfattelse af socialt udsatte etniske minoriteter.

De europæiske befolkninger er blevet mere etnisk heterogene, hvilket aktualiserer en række diskussioner om majoritetsbefolkningernes opfattelse af etniske minoriteter. I denne artikel fokuseres på Danmark, Sverige og Storbritannien. I 1984 udgjorde udenlandsk fødte 2,1 pct. af den danske befolkning, 4,6 pct. af den svenske befolkning og 2,8 pct. af den britiske befolkning. I 2009 var denne andel steget til henholdsvis 6,0 pct. i Danmark, 6,4 pct. i Sverige og 7,1 pct. i Storbritannien. Stigningen er endnu kraftigere, hvis efterkommere af udenlandsk fødte regnes med. Indvandringen har også skiftet karakter. Både i Danmark, Sverige og Storbritannien er antallet af ikke-vestlige indvandrere øget kraftigt.

Megen af vores viden om, hvordan majoritetsbefolkningerne opfatter etniske minoriteter stammer fra USA, hvilket blandt andet skyldes, at USA altid har været en af de mest etnisk forskelligartede nationer i verden. Fra 1870 til 1910 udgjorde udenlandsk fødte lige under 15 pct. af befolkningen, hvilket er over det nuværende niveau på 12,8. USA har imidlertid også været igennem en periode med stigende etnisk heterogenitet, som primært skyldes indvandring fra de sydlige spansk-talende lande (særlig Mexico). I 1980 udgjorde udenlandskfødte kun 6,2 pct. af den amerikanske befolkning, mens tallet var steget til 12,8 pct. i 2008.

Amerikansk forskning viser, at etniske minoriteter kan blive genstand for negativ stereotypisering, og særlig hvis de befinder sig i "bunden" af samfundet. En omfattende amerikansk forskningstradition har forsøgt at afdække og forklare den hvide majoritetsbefolkningens negative syn på afroamerikanere (fx Allport, 1954). Det er endvidere velbelyst, hvorledes disse negative opfattelser af afroamerikanere har forhindret opbakning til offentlig velfærdspolitik (fx Quadagno, 1994; Gilens, 1996, 1999; Alesina og Sacerdote, 2001), øget tilslutningen til en streng retspolitik (fx Wacquant, 2008) og mindsket den generelle tillid i samfundet (Putnam, 2007).

Disse undersøgelser af amerikanernes opfattelse af afroamerikanere udgør et vigtigt grundlag for de europæiske diskussioner om herboende etniske minoriteter. En første iagttagelse er, at amerikanske forståelser af "ghetto" og "underklasse" ofte benyttes i europæiske debatter (Dean og Taylor-Gooby, 1992). De amerikanske begreber har ligeledes bidt sig fast i de skandinaviske debatter, eftersom ikke-vestlige indvandrere har haft vanskeligt ved at opnå varig tilknytning til arbejdsmarkedet (Kogan, 2007). Et af de centrale spørgsmål er, om den stigende etniske forskellighed vil føre til et fald i tilliden og reducere den almindelige støtte til velfærdspolitik, således som det er sket i USA.

Artiklen bidrager til diskussionen om overførbare af de amerikanske erfaringer ved at beskrive, hvorvidt danskernes, svenskernes og briternes opfattelse af ikke-vestlige indvandrere afviger fra amerikanernes opfattelse af afroamerikanere (og spansktalende minoriteter). Hvis de europæiske opfattelser af etniske minoriteter er mindre negative end amerikanernes opfattelse af afroamerikanere, er der ingen grund til at forvente en gentagelse af de amerikanske mekanismer, som eksempelvis reduceret opbakning til fattigdomsbekæmpende politikker. Er opfattelserne af etniske minoriteter derimod lige så negative i Europa, vil der være en vis sandsynlighed for, at de amerikanske erfaringer også forekommer her. Artiklen indledes med en teoretisk diskussion af, om den amerikanske virkelighed kan overføres til Europa. Dette afsnit indeholder også en begrundelse for case-udvælgelsen. Herefter følger en beskrivelse af datamaterialet. De efterfølgende afsnit præsenterer de sammenlignende analyser, hvorefter resultaterne sammenfattes i en konklusion og diskussion.

Repliceres den amerikanske stereotypisering af socialt udsatte etniske minoriteter i Europa?

Dette afsnit opregner tre teoretiske positioner. Den første position forventer, at svenskere, danskere og briter vil udvikle negative opfattelser af etniske minoriteter i stil med de amerikanske. Den anden position forventer, at den negative amerikanske opfattelse af afroamerikanere er unik amerikansk. Den tredje po-

sition forventer, at den negative opfattelse af etniske minoriteter er afhængig af graden af politisering og indretning af velfærdsstaten.

De amerikanske erfaringer med negative opfattelser af afroamerikanere kan være udtryk for universelle mekanismer, der træder i kraft, når etniske minoritetsmedlemmer befinder sig i socialt udsatte positioner. Ikke-vestlige indvandrere har ofte en anden hudfarve, de har ofte vanskeligt ved at finde beskæftigelse, og de samler sig ofte i afgrænsede boligområder. Dette er for mange amerikanere præcis de vilkår, som har skabt de negative opfattelser af afroamerikanere. At den amerikanske erfaring kan overføres til Europa er blevet fremført med styrke af Alesina og Glaser (2004). Ifølge Kymlicka og Banting (2006) er denne position således blevet et dominerende "master narrative" (2006: 286). På mikroniveauet støttes positionen af psykologiske teorier, der beskriver, hvorledes mennesker opfatter verden i forsimplede kategorier (fx Allport, 1954), og hvordan de opnår social identitet ved at distancere deres egen kategori fra såkaldte udgrupper, herunder særligt mindreværdige udgrupper (eller kategorier) (fx Tajfel, 1981). Hvorvidt europæere opfatter ikke-vestlige indvandrere lige så negativt, som amerikanerne opfatter afroamerikanere, er imidlertid aldrig blevet undersøgt. Det skyldes primært, at de spørgsmål, der er blevet anvendt i den amerikanske forskning angående opfattelsen af afroamerikanere, aldrig er blevet stillet i de europæiske lande.

En anden position hævder, at den amerikanske opfattelse af afroamerikanere er unik. Kinder og Sander (1996) fremfører, at nutidens amerikanske racisme over for sorte kan føres tilbage til historiske erfaringer fra slaveriet kombineret med en enestående amerikansk tilbøjelighed til at acceptere individualistiske forklaringer på fattigdom. Disse to forhold kan være med til at forklare en af de mest veldokumenterede og betydningsfulde amerikanske fordomme, nemlig at afroamerikanere er dovne. Således fremfører Gilens (1996, 1999), at "lang tid før velfærdstatens fødsel, argumenterede fortalere for slaveri for, at sorte ikke var klar til frihed, fordi de var for dovne til at overleve på egen hånd ..." (Gilens, 1999: 78). På mikroniveauet støttes denne position af socialpsykologiske teorier, der hævder, at fordomme fremelskes i barnets tidlige socialisering. Således har Milner (1975) og Duckitt (1992) forsket i, hvordan hvide amerikanske børn gennem forældre, omgangskreds og massemedier har "lært" at have fordomme over for afroamerikanere. Hvis den negative opfattelse af afroamerikanere kan henføres til unikke amerikanske forhold, der videreføres gennem socialisering, er der ikke grund til at forvente en gentagelse i Europa. Problemet er imidlertid, at det aldrig er blevet undersøgt, om amerikanernes negative syn på afroamerikanere virkelig er så enestående.

En tredje position hævder, at amerikanernes negative opfattelse af socialt udsatte etniske minoriteter vil kunne genfindes i nogle lande, men ikke andre. Det interessante er derfor at afdække, under hvilke betingelser negative opfattelser udvikles (Kymlicka og Banting, 2006). Et bud er, at fordomme over for etniske udsatte grupper kan være betinget af de politiske partiers indbyrdes konkurrence. Igen anvendes USA ofte som et typisk eksempel. Ifølge Mendelberg (2001) har amerikanske politikere gentagne gange benyttet "racekortet", hvilket har medvirket til at skabe negative fordomme over for afroamerikanere. I Danmark har det etniske spørgsmål ligeledes fyldt meget i den offentlige debat, og det har gentagne gange siden Dansk Folkepartis etablering i 1995 været med til både at afgøre valgresultat og regeringsdannelse. Det leder nogle gange til et argument om, at det er politikerne, der har skabt fordommene over for ikke-vestlige indvandrere (eller i det mindste medvirket kraftigt hertil). Det gør det interessant at se på europæiske lande, hvor den politiske elite har undladt at gøre indvandring til et offentligt stridsemne. I Norden er det typiske eksempel Sverige, hvor nye højrefløjspartier har stået svagt (Rydgen, 2006; Green-Pedersen og Odmalm, 2008). Et andet eksempel er Storbritannien, hvor valgsystemet effektivt har holdt nye højrefløjspartier ude af partikonkurrencen. I begge disse lande har den politiske elite i fællesskab forsvaret en multikulturalismediskurs. Dette ræsonnement leder til en forventning om, at stereotypisering på grund af partikonkurrence er stærkere i USA og Danmark end i Sverige og Storbritannien.

Et andet forslag er, at fordomme kan være afhængige af velfærdsstatens opbygning. I en nylig artikel argumenterer Crepaz og Damron (2009) for, at universelle velfærdsstater kan skabe en følelse af national samhørighed på tværs af etniske skel. Det er et klassisk argument inden for velfærdsstatsforskningen, at residuale liberale velfærdsstater skaber en konflikt mellem "dem", der modtager, og majoriteten, der giver, mens det modsatte er tilfældet i universelle velfærdsstater (Titmuss, 1974; Esping-Andersen, 1990; Rothstein, 1998; Larsen, 2006). Dette ræsonnement fører til en forventning om, at fordomme over for etniske minoriteter er stærkere i USA og Storbritannien end i Sverige og Danmark. Kombineres de to ræsonnementer er forventningen, at negativ stereotypisering af socialt udsatte etniske minoriteter er kraftigst i USA, svagere i Danmark og Storbritannien og svagest i Sverige.

Blandt fortalere for multikulturalisme fremhæves især Sverige som et eksempel på, hvorledes negativ stereotypisering kan undgås. Sverige rangerer også højest på Kymlicka og Bantings opgørelse af tilstedeværelse af multikulturel politik (se www.mipex.dk). Sverige er således en slags kritisk case. Man kan også kalde landeudvælgelsen for et såkaldt *most different design*, hvor det mest

overraskende er, hvis man på trods af landenes indbyrdes forskellighed finder det samme udfald i form af fordomme over for udsatte etniske minoriteter.

Datamaterialet

En række internationale surveyundersøgelser (World Value Studies, International Social Survey Program og European Social Survey) rummer spørgsmål, der angår synet på etniske minoriteter (fx anvendt af Senik et al., 2009). Disse undersøgelser spørger imidlertid ind til indvandrere generelt, hvilket vanskeliggør sammenligning. I den amerikanske kontekst er afroamerikanere jo ikke indvandrere. Og i den europæiske kontekst er det specielt ikke-vestlige indvandrere, der opleves som et problem. Trods positive holdninger til indvandring generelt (fx i Sverige) kan negative holdninger til ikke-vestlige indvandrere udmærket trives. Endelig har ingen af de internationale undersøgelser stillet de ofte nærgående spørgsmål om de etniske minoriteters karaktertræk (fx hvorvidt de er dovne), som megen af den amerikanske forskning tager udgangspunkt i. Det har derfor indtil nu været nærmest umuligt at vurdere, hvorvidt europæernes syn på ikke-vestlige indvandrere reelt er mere eller mindre negativt end amerikanernes syn på afroamerikanere.

Artiklen forsøger at rette op på denne mangel ved at anvende et unikt datasæt, hvor nærgående amerikanske spørgsmål om afroamerikanere og delvist spansk-talende minoriteter i General Social Survey (GSS, 1971-2010) er blevet stillet om ikke-vestlige indvandrere i Danmark, Sverige og Storbritannien i 2009. GSS har været den primære datakilde for den amerikanske forskning på området. Med midler fra Velux-fonden er spørgsmålene blevet inkluderet i British Social Attitude Survey (BSA) samt i den danske og svenske International Social Survey Program (ISSP) i 2009. Udtrykket ikke-vestlige indvandrere er velkendt i Danmark og Sverige og blev introduceret med teksten: ”Nu kommer der nogle flere spørgsmål om indvandrere (både første og anden generation) fra ikke-vestlige lande (dvs. lande uden for Vesteuropa, Østeuropa, USA/Canada og Australien/New Zealand). Udtrykket er mindre benyttet i en britisk kontekst, hvorfor respondenterne også blev vist et svarkort med de omfattede og ikke-omfattede grupper (herunder fx polakker). Den britiske pilotundersøgelse viste, at respondenterne ikke havde større problemer med at afgrænse gruppen.

De anvendte spørgsmål fra GSS er alle indsamlet via besøgsinterview i USA, dvs. interviewpersonerne er blevet spurgt om deres holdninger ansigt til ansigt. Den britiske BSA anvender også besøgsinterview, men nogle af spørgsmålene er også stillet i et opfølgende spørgeskema, hvor besvarelse sker ved afkrydsning. I Danmark og Sverige er svarene indsamlet via postspørgeskemaer; med den undtagelse, at det mest af den danske rykkerprocedure skete per telefon.

Det kan gøre en forskel, hvilken indsamlingsmetode der er blevet anvendt. Forventningen er, at anonym afkrydsning i postspørgeskemaer kan trække i retning af mere negative holdninger over for etniske minoriteter, mens besøgsinterview kan trække i den anden retning. Det er vanskeligt at vurdere størrelsen af sådanne effekter, men i nedenstående er det løbende noteret, hvordan svarerne er blevet indsamlet i hvert enkelt land.

Spørgeskemainstitutterne rapporterer, at der ikke er nævneværdige skævheder i datamaterialet, som derfor behandles uvejet (se ISSP, GSS og BSA hjemmesider for nærmere beskrivelse af stikprøve). Endelig skal det nævnes, at i USA er afroamerikanere (selvopgivet) ikke medtaget, når spørgsmålene handler om afroamerikanere. Når spørgsmålene handler om spansktalende minoriteter, stammer svarene kun fra sorte og hvide (selvopgivet). Der gøres primært brug af GSS fra 2010 og GSS fra 2000; sidstnævnte indeholdt et helt modul om multietnicitet i USA. I Storbritannien, Sverige og Danmark er indvandrere udeladt af analysen (henholdsvis 228, 144 og 30 respondenter).

Majoritetsbefolkningens distance til afroamerikanere og ikke-vestlige indvandrere

Ifølge socialpsykologien er den mest basale forudsætning for etablering af fordomme, at udsatte etniske minoriteter opfattes som en udgruppe (Festinger, 1954). I GSS er amerikanerne løbende blevet spurgt, hvor close (tæt) de føler sig på afroamerikanere (desværre ikke på spansktalende minoriteter). Stor distance antages at indikere, at afroamerikanere opleves som en udgruppe, mens lille distance antages at indikere det modsatte. Der er blevet svaret på en nipunktsskala, hvor 1 er ”overhovedet ikke tæt” (not at all close) og 9 er ”meget tæt” (very close). Oversættelsen af close fra amerikansk/britisk til dansk og svensk er ikke helt nem, men der er blevet forsøgt med ”samhørighed”. Resultaterne fra dette spørgsmål er gengivet i tabel 1.

Spurgt på denne måde viser det sig, at amerikanerne føler sig væsentligt ”tættere” på afroamerikanere end briterne, svenskerne og danskerne gør på ikke-vestlige indvandrere. Det amerikanske gennemsnit er 5,5. De fleste amerikanske respondenter brugte midterkategorien (5) (47 pct.). 7 pct. brugte den ekstreme kategori ”overhovedet ikke tæt” (1) og 8 pct. brugte den ekstreme kategori ”meget tæt” (9). GSS har stillet dette spørgsmål siden 1996, og der har været en svag tendens til at føle sig tættere på afroamerikanere (fra et gennemsnit på 5,1 i 1996 til et gennemsnit på 5,5 i 2010). Blandt de europæiske lande angiver briterne den største distance til ikke-vestlige indvandrere, selv om svarene på dette spørgsmål også blev indsamlet ved besøgsinterview i Storbritannien. På nitrinsskalaen er gennemsnittet 3,2, og den hyppigst anvendte

Table 1: Følelse af delt identitet. Pct. og gennemsnit. USA 2010, Storbritannien, Sverige og Danmark 2009

	1: Ingen sammenhæng overhovedet ^b	2	3	4	5	6	7	8	9: Meget stor sammenhæng ^c	Gns.	N (100 pct.)
USA	7	3	4	5	47	9	13	5	8	5,5	1077
Storbritannien	30	1	19	11	16	5	5	1	2	3,2 ^a	1022
		2									
SE	17	1	22	13	21	6	7	1	2	3,7 ^a	964
		3									
DK	16	1	20	13	23	7	6	1	1	3,7 ^a	1452
		4									

a. Landegennemsnit signifikant ($p < 0,00$ niveau) mindre end det amerikanske.

b. "Not at all very close".

c. "Very close".

"Ved ikke" er udeladt.

svarkategori er den ekstreme position "overhovedet ikke tæt" (9), angivet af 30 pct. Danskerne og svenskerne tilkendegiver også større distance til ikke-vestlige indvandrere end amerikanerne gør til afroamerikanere. I begge lande er gennemsnittet 3,7. I Sverige og Danmark brugte henholdsvis 17 pct. og 16 pct. den ekstreme kategori "overhovedet ingen sammenhæng" (1). De danske og svenske opfattelser ville måske være lidt mere positive ved besøgsinterview, men der er stadig langt til det amerikanske niveau.

Den første enkle konklusion er således, at majoritetsbefolkningen i USA føler sig tættere på afroamerikanere, end de adspurgte europæere gør på ikke-vestlige indvandrere. Der er ikke tvivl om, at race er en betydningsfuld skillelinje i USA, der anvendes til at etablere indgrupper og udgrupper. Men den er ikke mere betydningsfuld end skillelinjen mellem ikke-vestlige indvandrere og henholdsvis briter, danskere og svenskere. Det er en klar indikation på, at ikke-vestlige indvandrere er lige så "egnede" som udgruppe i Europa, som afroamerikanere er i USA. Og der er intet, der tyder på, at politiske forsøg på at politisere/afpolitiseret etnicitetsspørgsmål eller tilstedeværelsen af universelle velfærdsstater nævneværdigt påvirker opfattelsen af ikke-vestlige indvandrere som en udgruppe. Den ekstreme case, Sverige, har et gennemsnit, der ligger signifikant under USA.

Udgruppen og dens boligområder

Socialpsykologien har gentagne gange vist i eksperimenter, at selv helt tilfældige gruppeinddelinger (hvor forsøgspersoner fx direkte gøres opmærksom på den helt vilkårlige inddeling) afstedkommer negative opfattelser af udgruppen (Tajfel, 1981). Forudsigelsen er således, at hvis etniske skillelinjer er blevet etableret, vil fordomme komme af sig selv. Denne psykologiske mekanisme synes plausibel, men Tajfel's sociale identitetsteori har dog svært ved at forklare, hvilke typer fordomme der skabes. Én mulighed er, at de etablerede fordomme har en vis forbindelse med virkeligheden; måske er tyskere gennemsnitligt mere pertentlige end danskere. Og via kategorisering (hvilket er en nødvendighed for menneskelig tænkning) bliver dette til en opfattelse af, at alle tyskere er pertentlige. Denne proces kaldes ofte stereotypisering (når det ender med en forholdsvis stabil negativ generalisering). En anden mulighed er, at fordomme afhænger af gruppestørrelse. En række amerikanske socialpsykologer (Hamilton og Gifford, 1976; Hamilton og Sherman, 1989) har fremhævet, at den negative opfattelse af afroamerikanere kan skyldes, at der etableres en falsk korrelation mellem negative handlinger og minoriteter. Hvis en negativ handling, fx et drab, begås af et medlem af majoriteten, lægger vi ikke mærke til personens etniske tilhørsforhold. Begås den tilsvarende handling derimod af et medlem af en etnisk minoritet, lægger vi mærke til personens etniske baggrund. Dermed sammenkædes negative handlinger og etniske minoriteter alt for kraftigt.

Denne mere kognitivt orienterede socialpsykologi er derfor optaget af, hvorledes etniske minoriteter fremstilles fx i massemedier. Opfattelsen af etniske minoriteters boligområder er et klassisk eksempel på sammenkædningen mellem minoriteter og negative handlinger. Et drab begået i en ghetto kædes sammen med karaktertræk hos afroamerikanere, mens et drab begået uden for ghettoen ikke kædes sammen med hvide amerikaneres karaktertræk. Hvorvidt disse kognitive mekanismer vedrørende etniske minoriteters boligområder kan genfindes i Europa er også forsøgt indfanget i datamaterialet.

I GSS blev respondenterne spurgt: "I hvilken udstrækning vil du være for eller imod at bo i et område, hvor halvdelen er afroamerikanere". I USA brugte de fleste respondenter, 54 pct., den neutrale kategori "hverken for eller imod". 27 pct. indikerede modstand mod at bo i et område, hvor halvdelen var afroamerikanere (henholdsvis 21 pct. "imod" og 6 pct. "helt og holdent imod". Her kan der ligeledes spores en amerikansk tendens til et mere positivt syn på afroamerikanere. Spørgsmålet er blevet stillet i GSS siden 1990, hvor 47 pct. angav modstand mod at bo i et sådant område. I 2000 var andelen nede på 31 pct., og i 2010 var modstanden reduceret til 27 pct. Amerikanerne blev i 2000 også spurgt om modstanden mod at bo med spansktalende minoriteter,

hvilket gav nogenlunde samme resultater som for afroamerikanere (se tabel 2). I Storbritannien, i Sverige og specielt i Danmark er modstanden mod at bo i nærheden af ikke-vestlige indvandrere betydeligt større end amerikanernes modstand mod at bo i et område, hvor halvdelen er afroamerikanere eller spansktalende minoriteter. I Storbritannien og Sverige er den hyppigst anvendte svarkategori også den neutrale ”hverken for eller imod” (henholdsvis angivet af 51 og 43 pct.). Men modstanden mod at bo i sådant område er dog stadig betydelig. Henholdsvis 45 pct. af briterne og 47 pct. af svenskerne var enten ”imod” eller ”helt og holdent imod”, hvilket er omkring det mest negative niveau målt i USA (1990). I Danmark er modstanden endnu større: 67 pct. er enten ”imod” eller ”helt og holdent imod”. Igen skal det tages i betragtning, at de svenske, danske og på dette spørgsmål også de britiske svar er indsamlet på baggrund af respondentens egen afkrydsning, men intet tyder dog på, at europæerne er mindre skeptiske over for at bo i områder domineret af ikke-vestlige indvandrere, end amerikanerne er skeptiske over for at bo i områder domineret af afroamerikanere. Dette er end ikke tilfældet i den ekstreme case, Sverige, hvor modstanden også er signifikant større end i USA. Et tilknyttet mediestudie har da også dokumenteret, at ghettosymbolikken er markant i både danske, britiske og svenske aviser (Larsen og Dejgaard, under udgivelse).

Tabel 2: Holdning til at bo i et område, hvor halvdelen er afroamerikanere (USA 2010), spansktalende minoriteter (USA 2000)/ikke-vestlige indvandrere (Storbritannien, Sverige og Danmark 2009). Pct.

	Helt og holdent for	For	Hverken for eller imod	Imod	Helt og holdent imod	N (100 pct.)
USA, afroamerikanere	7	18	54	15	6	1190
USA, spansktalende minoriteter	10	18	46	21	6	1244
Storbritannien ^a	1	4	51	26	19	834
Sverige ^a	3	6	43	32	15	920
Danmark ^a	2	5	27	39	28	1429

a. Landegennemsnit er signifikant over det amerikanske niveau ($p < 0,01$ niveau).

”Ved ikke” er udeladt.

Opfattelse af de etniske minoriteters arbejdsmoral og ønske om at lukrere på sociale ydelser

Dovenskab blandt afroamerikanere er en af de stærkeste amerikanske stereotyper. Og det er en af de stereotyper, der kraftigt har påvirket den folkelige opbakning til velfærdspolitik (Gilens, 1999). GSS har siden 1990 bedt amerikanerne vurdere, om afroamerikanere er dovne eller hårdtarbejdende. Der er blevet svaret på en syvtrinsskala, hvor 1 er ”hårdtarbejdende”, og syv er ”dovne”. Det hyppigste amerikanske svar var den neutrale kategori (4); 50 pct. af amerikanere gav dette svar i 2010. 21 pct. svarede 5, 9 pct. svarede 6, og 4 pct. brugte den ekstreme kategori ”dovne” (7), hvorfor 33 pct. svarede på den negative side af skalaen. Bliver den samme gruppe bedt om at vurdere de ”hvides” arbejdsmoral, svarede kun 13 pct. på den negative side af skalaen, dvs. der var en procentdifference på 20 procentpoint. Opfattelsen af dovenskab blandt afroamerikanere har været stabil, siden den første gang blev målt i GSS i 1990. Gennemsnittet var i 1990 4,5, hvilket faldt en anelse til 4,3 i 2000, og som også er niveauet i 2010. I 2000 blev amerikanerne ligeledes spurgt om arbejdsmoralen blandt spansktalende minoriteter. Her benyttede 20 pct. den negative side af skalaen, og gennemsnittet var på 3,7, hvorfor spansktalende minoriteter opleves som mindre arbejdssomme end ”hvide”, men mere arbejdssomme end afroamerikanere.

Tablet 3: Opfattelse af arbejdsmoral blandt afroamerikanere (USA 2010) og spansktalende minoriteter (USA 2000)/ikke-vestlige indvandrere (Storbritannien, Sverige og Danmark 2009). Pct. og gennemsnit

	1:	2	3	4	5	6	7:	Gns.	N
	Hårdt- arbejdende						Dovne		(100 pct.)
USA, afroamerikanere	2	3	12	50	21	9	3	4,3	1158
USA, spansktalende minoriteter	7	11	19	41	14	6	2	3,7	1183
Storbritannien	3	6	22	46	14	5	4	3,9 ^a	728
Sverige	3	10	25	42	14	6	1	3,8 ^a	971
Danmark	1	6	20	45	17	9	3	4,1 ^a	1405

a. Landegennemsnit for Danmark og Storbritannien er ikke signifikant mindre end det amerikanske niveau for afroamerikanere. Svensk gennemsnit er signifikant mindre (p < 0,01 niveau).

”Ved ikke” er udeladt.

Ofte formodes det, at brug af dovenskabsstereotyper er et unikt amerikansk fænomen. Det indsamlede materiale viser imidlertid, at også mange briter, svenskere og danskere har en oplevelse af, at ikke-vestlige indvandrere er dovne. Med et gennemsnit på 4,3 er den amerikanske stereotypisering af afroamerikanere som dovne lidt mere negativ end briternes, svenskerne og danskernes opfattelse af arbejdsmoralen blandt ikke-vestlige indvandrere (og besøgsinterview kan have skubbet nogle amerikanere i positiv retning; i Storbritannien, Sverige og Danmark blev spørgsmålet besvaret ved afkrydsning i spørgeskema). Dovenskabsstereotypen er således tydeligere i USA. Men forskellene er overraskende små, og kun i Sverige er gennemsnittet signifikant mindre. I Storbritannien lå gennemsnittet på 3,9 og 23 pct. brugte den negative side af skalaen. I Sverige lå gennemsnittet på 3,8 og 21 pct. bruger den negative side af skalaen. Endelig var gennemsnittet i Danmark på 4,1 og hele 29 pct. brugte den negative side af skalaen. Det er ikke signifikant mindre end i USA (heller ikke ved ensidet test). Sammenlignes der med amerikanernes opfattelse af spansktalende minoriteter, er konklusionen, at briterne, danskerne og svenskerne oplever ikke-vestlige indvandrere som værende lidt mere dovne. Disse resultater er overraskende, eftersom tidligere forskning har dokumenteret, at skandinaver normalt er langt mindre tilbøjelige end amerikanere og briter til at forbinde fattigdom med manglende vilje og dovenskab (Larsen, 2006). Men opfattelsen af ikke-vestlige indvandrere udgør således en undtagelse.

Tabel 4: Opfattelse af, hvorvidt grupper foretrækker at klare sig selv eller leve af sociale ydelser. Afroamerikanere (USA 1990) og spansktalende minoriteter (USA 1990)/ikke-vestlige indvandrere (Storbritannien, Sverige og Danmark 2009). Pct. og gennemsnit

	1:	2	3	4	5	6	7:	Gns.	N
	Klare sig selv						Leve af sociale ydelser		(100 pct.)
USA, afro-amerikanere	2	3	8	28	24	25	11	4,9	1152
USA, spansktalende minoriteter	3	5	13	34	25	13	8	4,4	1176
Storbritannien	5	8	17	27	16	18	9	4,3 ^a	724
Sverige	14	15	15	24	15	10	6	3,6 ^a	967
Danmark	4	14	17	26	18	13	9	4,2 ^a	1385

a. Landegennemsnit signifikant mindre end amerikansk for afroamerikanere ($p < 0,01$).

En lignende amerikansk stereotyp er opfattelsen af, at afroamerikanere foretrækker at leve af velfærdsydelse frem for at arbejde. For mændenes vedkommende er de målrettede amerikanske ydelser meget begrænsede, hvilket begrænser stereotypisering af gruppen som "nassere". Til gengæld har USA helt siden 1930'erne haft en ydelse til enlige mødre (AFDC), hvor sorte amerikanske kvinder har været stærkt overrepræsenteret. Det skabte en stereotyp om såkaldte *welfare queens*, der fik børn for at leve af den forholdsvis generøse AFDC-ydelse (Hancock, 2004; Gilens, 1999). Ydelsen blev afskaffet i 1996 og erstattet med en statsbestemt TANF-ydelse, der blandt andet udmærker sig ved, at ydelsen kun kan modtages i fem år i gennem hele livet. I 1990, hvor debatten om *welfare queens* var intens, blev amerikanerne på en syvpunktskala spurgt, hvorvidt afroamerikanere foretrak at klare sig selv (1) eller foretrak at leve af sociale ydelser (7). Selv ved besøgsinterview tilkendegav hovedparten af amerikanerne, at afroamerikanere foretrak et liv på sociale ydelser. Andelen, der svarede på den negative side af skalaen, var hele 60 pct., og gennemsnittet var 4,9. Opfattelsen af, at spansktalende minoriteter foretrak at leve af sociale ydelser var mindre, men dog stadig udtalt. Andelen, der svarede på den negative side af skalaen, var 56 pct. Der var dog færre, der svarede 6 og 7, hvorved gennemsnittet for spansktalende minoriteter kom ned på 4,4. Adspurgt om "hvides" arbejdsmoral, svarede kun 4 pct. af de ikke-sorte amerikanere på den negative side af skalaen (ikke gengivet i tabel), altså en procentpoint difference på 56.

Mange briter, svenskere og danskere angav, at ikke-vestlige indvandrere foretrak at leve af sociale ydelser, men opfattelsen var dog mindre udbredt end den var i USA omkring 1990. 43 pct. af briterne og 40 pct. af danskerne benyttede den negative side af skalaen og gennemsnittet lå på henholdsvis 4,3 og 4,2. Dette ligger signifikant under det amerikanske niveau for afroamerikanere i 1990. Det ligger også lige akkurat under niveauet for spansktalende minoriteter, men igen trækker besøgsinterviewene formentlig de amerikanske holdninger lidt i positiv retning (spørgsmålet er i Storbritannien, Danmark og Sverige indsamlet via udfyldelse af spørgeskema). Endelig viser det sig, at færre svenske respondenter mente, at ikke-vestlige indvandrere foretrak at leve af sociale ydelser. Andelen, der anvendte den negative side af skalaen, var nede på 31 pct., og gennemsnittet lå på 3,6. Samlet set er niveauet således under det amerikanske, men resultaterne dokumenterer, at tanken om socialt nasseri ikke ligger hverken briterne, danskere eller svenskere fjernt.

GSS-modulet om det multietniske Amerika fra 2000 bad også respondenterne om at angive, hvor meget forskellige etniske grupper har bidraget til USA. Svarmuligheder var 1) "et meget vigtigt bidrag", 2) "et vigtigt bidrag",

3) ”noget bidrag” og 4) ”ikke meget positivt bidrag”. Blandt amerikanere svarede 12 pct., at afroamerikanere ikke havde bidraget med meget positivt (4). 39 pct. svarede ”noget bidrag” (3). Adspurgte om spansk-talende minoriteter var andelen henholdsvis 22 pct. og 47 pct., dvs. afroamerikaneres bidrag til USA blev trods alle stereotyper vurderet højere end bidraget fra de mere nyligt ankomne spansk-talende minoriteter. Spørgsmålet blev også stillet i Storbritannien og Danmark, men desværre ikke i Sverige. 19 pct. af briterne svarede, at ikke-vestlige indvandrere havde bidraget med ”meget lidt” til Storbritannien. 50 pct. svarede ”noget”. I Danmark var fordelingen henholdsvis 26 pct. og 49 pct. Både danskerne og briterne vurderer således, at ikke-vestlige indvandrere har bidraget med mindre til deres land, end amerikanerne mener, at afroamerikanere har bidraget til USA. De danske og britiske niveauer ligger på niveau med amerikanernes opfattelse af bidraget fra spansk-talende minoriteter. Der er med andre ord intet, der tyder på, at europæerne har et mere positivt syn på etniske minoriteter end amerikanerne.

Konklusion og diskussion

Artiklen har ved hjælp af et nyt datamateriale direkte forsøgt at sammenligne danskernes, svenskernes og briternes opfattelse af ikke-vestlige indvandrere med amerikanernes opfattelse af afroamerikanere (og spansk-talende minoriteter). Der tegner sig et billede af, at danskernes, svenskernes og briternes opfattelse af ikke-vestlige indvandrere ikke er bedre end amerikanernes vel-dokumenterede negative opfattelse af afroamerikanere. Målt på den oplevede ”distance” til etniske minoriteter viste datamaterialet, at europæerne oplevede ”distancen” til ikke-vestlige indvandrere som større, end amerikanerne oplevede distancen til afroamerikanere. Ifølge socialpsykologien vil sådanne indgruppe/udgruppemekanismer nærmest per automatik udvikle fordomme blandt majoritetsbefolkningen. Modstanden mod at bo i områder domineret af ikke-vestlige indvandrere er større end amerikanernes modstand mod at bo i boligområder domineret af afroamerikanere. Ikke-vestlige indvandrere opleves ikke helt så dovne, som amerikanerne oplever afroamerikanere, men for Danmarks og Storbritanniens vedkommende lå niveauet ikke signifikant under det amerikanske. Spurgte direkte om ikke-vestlige indvandrere foretrak at leve af sociale ydelser, så amerikanerne i 1990 mere negativt på afroamerikanere, end både briterne, danskerne og svenskerne så på ikke-vestlige indvandrere i 2009. Ikke desto mindre er den overordnede konklusion, at stereotypisering af ikke-vestlige indvandrere er udbredt i de tre undersøgte europæiske lande. Dette støtter den teoretiske påstand om, at større etnisk heterogenitet i Europa vil udløse nogle af de mekanismer, som den amerikanske forskning har påvist.

Dermed også være sagt, at den amerikanske stereotypisering af etniske minoriteter i bunden af samfundet antagelig ikke er særlig unik amerikansk, skønt den selvfølgelig har særegne historiske rødder.

Der var heller ikke meget, der støttede hypoteserne om, at forskellig partikonkurrence eller indretning af velfærdsstaten betingede opfattelsen af ikke-vestlige indvandrere. Den mindre grad af politisering af etnicitetsspørgsmålet forhindrede ikke svenskere og briter i at opleve "distance" og udvikle negative stereotyper om ikke-vestlige indvandrere. Den samhørighedsskabende universelle velfærdsstat forhindrede heller ikke svenskere og danskere i at opleve "distance" og udvikle negative stereotyper. End ikke svenskerne har formået at undgå stereotypisering af ikke-vestlige indvandrere. Både Eger (2010) og Larsen (2011) har vist tilstedeværelse af en negativ sammenhæng mellem syn på indvandrere og opbakning til fattigdomsbekæmpende politik i Sverige. På det "groveste" spørgsmål, hvorvidt ikke-vestlige indvandrere foretrækker at leve af sociale ydelser, forekom dog lidt mindre stereotypisering i Sverige, hvilket muligvis skyldes en blanding af forsøg på depolitisering samt tilstedeværelse af en universel velfærdsstat.

Set med politologiske og sociologiske briller er det mest overraskende ved datamaterialet, at der er så begrænset variation i de fire befolkningers fordomme over for socialt udsatte etniske minoriteter. Trods forskelle i politiske systemer, i politiske forsøg på politisering/afpolitesering og i velfærdsregimer er negative stereotyper udbredte blandt majoritetsbefolkningerne. Set med socialpsykologiske briller er det imidlertid et forventeligt resultat, eftersom hudfarve og nationalitet er meget veletablerede skillelinjer, der nærmest per automatik igangsætter velkendte indgruppe/udgruppemekanismer. Derfor er det heller ikke overraskende, at studier kan genfinde de velkendte amerikanske forhold i både Danmark og Sverige. Det er fx blevet vist, at øget etnisk forskellighed mindsker tilslutningen til fattigdomsbekæmpende politik (fx Eger, 2010; Larsen, 2011) og tilliden mellem folk (fx Larsen, under udgivelse; Dinesen og Sønderkov, 2012).

Det betyder imidlertid ikke, at fordomme ikke kan overvindes. Den klassiske socialpsykologiske tese er, at fordomme kan nedbrydes ved kontakt mellem majoriteter og socialt udsatte minoriteter. Sådanne kontakteffekter er veldokumenterede i USA og er også blevet fundet i en dansk kontekst. Thomsen (2012) har dokumenteret en positiv effekt på tolerance fra kontakt via arbejdspladsen, og Larsen (under udgivelse) har ved hjælp af eksperimenter påvist en positiv effekt på stereotyper fra kontakt via skolesystemet. Specielt sidstnævnte er vigtigt for at bryde den effekt fra tidlig socialisering, som er påvist i USA. Endeligt bør nævnes, at den sammenpressede lønstruktur og den økonomiske omfordeling

historisk har dæmpet den geografiske adskillelse mellem indgrupper og udgrupper i de nordiske lande, hvilket formentlig skaber bedre vilkår for kontakteffekter i Sverige og Danmark end i USA og Storbritannien. Et andet element er, at danskere og svenskere har større faktisk viden om udgruppens størrelse, hvilket ligeledes dæmper de negative effekter på tillid og opbakning til økonomisk omfordeling (Larsen, under udgivelse). Om dette er tilstrækkeligt til at nedbryde de eksisterende fordomme over for ikke-vestlige indvandrere, må fremtiden vise.

Litteratur

- Alesina Alberto og Edward Glaeser (2004). *Fighting Poverty in the US and Europe. A World of Difference*. Oxford: Oxford University Press.
- Alesina, Alberto, Edward Glaeser og Bruce Sacerdote, B. (2001). Why Doesn't the U.S. Have a European-style Welfare System? *Brookings Papers on Economic Activity*, pp. 187-278.
- Allport, Gordon W. (1954). *The Nature of Prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Chavez, Leo R. (2008). *The Latino Threat. Constructing Immigrants, Citizens, and the Nation*. Stanford: Stanford University Press
- Crepaz, Markus M.L. og Regan Damron (2009). Constructing Tolerance. How the Welfare State Shapes Attitudes about Immigrants. *Comparative Political Studies* 42 (3): 437-463.
- Dean, Hartley og Peter Taylor-Gooby (1992). *Dependency Culture: The Explosion of a Myth*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Dinesen, Peter T. og Kim M. Sønderskov (2012). Becoming Diverse: Ethnic Heterogeneity and Social Trust in Denmark from 1980 until Today. *Scandinavian Political Studies*, under udgivelse.
- Duckitt, John (1992). *The Social Psychology of Prejudice*. New York: Praeger.
- Eger, Maureen A. (2010). Even in Sweden: The Effect of Immigration on Support for Welfare State Spending. *European Sociological Review* 26 (2): 203-217.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Festinger, Leon (1954). A Theory of Social Comparison Processes. *Human Relations* 7: 117-140.
- Gilens, Martin (1996). Race Coding and White Opposition to Welfare. *American Political Science Review* 90 (3): 593-604.
- Gilens, Martin (1999). *Why Americans hate Welfare. Race, Media, and the Politics of Antipoverty Policy*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Green-Pedersen, Christoffer og Pontus Odmalm (2008). Going Different Ways? Rightwing Parties and the Immigrants Issues in Denmark and Sweden. *Journal of European Public Policy* 15 (3): 367-381.
- Hamilton, David L. og Robert K. Gifford (1976). Illusory Correlation in Interpersonal Perception: a Cognitive Basis of Stereotypic Judgement. *Journal of Experimental Social Psychology* 12: 392-407.
- Hamilton, David. L. og Steven J. Sherman (1989). Illusory Correlations: Implications for Stereotype Theory and Research, pp. 59-82 i Daniel Bartal, Carl F. Grauman, Arie W. Kruglanski og Wolfgang Stroebe (red.), *Stereotypes and Prejudice: Changing Conceptions*. New York: Springer-Verlag.
- Hancock, Ange-Marie (2004). *The Politics of Disgust: the Public Identity of the Welfare Queen*. New York: New York University Press
- Kinder, Donald R. og Lynn Sanders (1996). *Divided by Color*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kogan, Irena (2007). *Working through Barriers. Host Country Institutions and Immigrant Labour Market Performance in Europe*. London: Springer.
- Kymlicka, Will og Keith Banting (2006). Immigration, Multiculturalism, and the Welfare State. *Ethics & International Affairs* 20 (3): 281-304.
- Larsen, Christian A. (2006). *The Institutional Logic of Welfare Attitudes: How Welfare Regimes Influence Public Support*. London: Ashgate.
- Larsen, Christian A. (2011). Ethnic Heterogeneity and Public Support for Welfare: Is the US Experience Replicated in Britain, Sweden, and Denmark? *Scandinavian Political Studies* 34 (4): 332-353.
- Larsen, Christian A. (under udgivelse). *The Rise and Fall of Social Cohesion. The Construction of De-construction of social trust in the US, UK, Sweden and Denmark*. Oxford: Oxford University Press.
- Larsen, Christian A. og Thomas E. Dejgaard (under udgivelse). The Institutional Logic of Images of the Poor and Welfare Recipients. A Comparative Study of British, Swedish and Danish Newspapers. *Journal of European Social Policy*.
- Mendelberg, Tali (2001). *The Race Card: Campaign Strategy, Implicit Messages, and the Norm of Equality*. Princeton: Princeton University Press.
- Milner, David (1975). *Children and Race*. Harmondsworth: Penguin.
- Putnam, Robert (2007). *E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century*, The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies* 30 (2): 137-174.
- Quadagno, Jill (1994). *The Color of Welfare. How Racism Undermined the War on Poverty*. Oxford: Oxford University Press.
- Rothstein, Bo (1998). *Just Institutions Matter: The Moral and Political Logic of the Universal Welfare State*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Rydgren Jens (2006). *From Tax Populism to Ethnic Nationalism: Radical Right-Wing Populism in Sweden*. New York og Oxford: Berghahn Books.
- Senik, Claudia, Holger Stichnoth og Karine V. der Straeten (2009). Immigration and Natives Attitudes towards the Welfare State: Evidence from the European Social Survey. *Social Indicators Research* 91 (3): 345-370.
- Tajfel, Henri (1981). *Human Groups and Social Categories*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thomsen, Jens Peter Frølund (2012). How Does Intergroup Contact Generate Ethnic Tolerance? The Contact Hypothesis in a Scandinavian Context. *Scandinavian Political Studies* 35 (2): 159-178.
- Titmuss, Richard M. (1974). *Social Policy: An Introduction*. London: Allen and Unwin.
- Wacquant, Loïc (2008). *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.